

Posudek oponenta diplomové práce

Magisterský program Historická sociologie UK FHS v Praze

Název práce: **Třídy, nerovnost a konflikt: v dějinách sociálně historického myšlení a v současnosti**

Jméno studenta: Bc. Karolína Kubová

Posudek vypracoval: PhDr. Jiří Šafr, Ph.D.

Datum: 23. 1. 2015

Předkládaná práce pojednává o různých koncepcích sociálních tříd v průběhu několika století se zaměřením na pojetí tříd u Karla Marxe. Práci ovšem chybí jasně vymezený cíl, autorka vůbec nevymezuje problém – problematiku tříd neukotvuje v relevantním sociologickém diskursu ani ji nevymezuje tématicky, z hlediska času či geograficky. Bezbřehost časového záběru v kap. 2 a 4 („od antiky k postmoderně“) je enormní a neumožňuje se autorce věnovat problematice podrobněji. Práce navíc postrádá odborný styl a není jasné o jaký žánr jde. Vymezení v úvodu, že půjde o teoreticko-historickou analýzu zůstává pouze zbožným přáním, v textu nic takového nenajdeme a nejde ani o kompilaci ani přehledovou stať.

Z práce přesto číší velké zaujetí, to je však v příkrém kontrastu k povrchnosti a nedokonalosti výsledku. Nejenže chybí formulace výzkumného problému (otázky či hypotézy), ale práci dokonce chybí i téma samotné. Pojmy z názvu „třídy“ „konflikt“ „v dějinách“ „v současnosti“ evokují neskutečnou paletu možných kombinací a ve společenských vědách pevně ukotvených diskursů, jenž je třeba podrobit zkoumání a nebo alespoň v práci reflektovat a při výkladu kráčet v jejich šlépějích.

Obsah vypadá velmi strukturovaně a slibuje sice eklektický výklad nicméně nepostrádající určitou logiku. To ovšem nelze říci o samotném obsahu práce. Text sám osobě se dobře čte, ale po přečtení několika stránek čtenář netuší, kam autorka směřuje a co svým výkladem sleduje, kam bude dál pokračovat.

Základním nedostatkem předložené práce je to, že autorka si neklade žádnou otázku. V důsledku toho není text jasně strukturován. Chybí syntéza, vyústění do jasně formulované myšlenky, která by byla podpořena předchozí argumentací. Jinými slovy: chybí cíl, analýza, diskuse řazení autorů i zhodnocení vlastních výsledků. Práce není nikterak strukturovaná, dá se říci, že krom části věnované Marxovi a jeho následovníkům je výběr a řazení autorů nahodilý. Platí to zejména pro kapitulu 4 – Nemarkistické pojetí tříd.

Ač cíl práce není deklarován, pokusím se ho zrekonstruovat. Autorce jde o jakousi obhajobu marxistické koncepce sociální stratifikace (tříd), zároveň chce „zmapovat“ vývoj pojmu „třída“ za co nejdelší období dějin. To první se jí nedaří zcela, to druhé snad z části. Rozhodně se ovšem nepodařilo provést slibovanou analýzu autorů a směrů-škol, které ovlivnili K. Marxe.

Věcných připomínek k nesrovnalostem lze mít mnoho, uvádím jen některé, všechny však dokumentují to, že autorka sociologickému pojmu „sociální třída“ nerozumí.

Vymezování pojmu stratifikace v úzkém smyslu statusových vrstev v kontrastu k třídám se dnes již v českém prostředí nepoužívá, běžné je terminologicky vymezit dichotomii třída – status (nebo vrstvy).

Tvrzení že „v moderních společnostech se pojem „třída“ tak často nepoužívá a místo toho byl nahrazen pojmem „sociální stratifikace“ je nepřesné (ba nepravdivé) a jen dokumentuje nedostatek základních znalostí autorky v oboru sociální stratifikace.

Marxistické pojetí tříd není jasně vymezeno a vymezení „nemarxistického“ pojetí tříd (zde by mělo jít o plurál) chybí vůbec, pouze lze nepřímo dovodit, že sem podle autorky spadají všechny koncepce jiné než z díla K. Marxe (a jeho následovníků), což je značně nepřesné a neodpovídá to vůbec standardnímu sociologickému výkladu. Zde se nejvíce ukazuje skutečnost, že autorka nechápe, že stavět vedle sebe pojem třída z různých historických období bez zohlednění dobového kontextu nelze.

Cituji její zcela špatnou zkratkovitou definici: „Nemarxistické pojetí znamená, že najednou se tady přechází od toho, že stratifikace objektivně existuje, k tomu, že v pozdně moderní společnosti jsou to všechno jen „třídy na papíře“.“ (s. 44). Připomínám, že jedna z nemarxistických a zároveň dnes asi nejvlivnější koncepcí tříd M. Webera vznikala prakticky ve stejnou dobu jako Marxovy třídy (a dokonce i v polemice s ní) a rozhodně není používána jen až v pozdně moderní době, o skutečném významu „tříd na papíře“ nemluvě.

S výčtem konkrétních nepřesností či dokonce místy holých nesmyslů bych mohl pokračovat, to by ale posudek neúměrně zatížilo. Jednu okolnost však přejít nemohu. Z textu je patrná autorčina afinita k marxistické koncepci. Budiž. Svou pozici měla ostatně reflektovat v úvodu a případně ji předestřít i v závěru (viz Pokyny pro vypracování diplomové práce). Právo na tento pohled jí vůbec neupírám, dokonce se přiznám, že bych ho i uvítal (stále je v českém prostředí málo prací pojednávajících o stratifikaci z pozice kritické-radikální sociologie), ovšem kdyby šlo o odborně erudovanou interpretaci. Co však nemohu přehlédnout je zcela nekritický výklad resp. přejímání myšlenek autorů V. I. Lenina a J. V. Stalina (To platí i o autorech rádob odborného žánru z dob totalitních – při čtení výkladu na s. 30-31 jsem se musel ujistit, že práce vznikla skutečně až v roce 2015 a ne v padesátých letech m.s.). Autorka s těmito zdroji zachází na stejné úrovni jako se zdroji z akademického/odborného diskursu svobodné společnosti. Jako kdyby si neuvědomovala, že se jedná o ideologickou konstrukci, zcela utilitárně a aktivisticky pojatým konceptem (s katastrofálními následky pro mnoho národů). Používat tato jména vyžaduje kritický odstup a znalost kontextu (kupříkladu moderní odborný rozbor Leninovy koncepce tříd by jistě byl záslužný). Ve výkladu je nelze stavět na stejnou rovinu jako např. Webera či Wrighta.

(Ne)kvalitu resp. neodbornost textu dokumentuje i neustálé uvádění biografických údajů u autorů. Diplomová práce není encyklopedií, případné biografické údaje tak patří nanejvýše do poznámky pod čarou. Také používání zdrojů se místy jeví problematické, viz část na straně 9-13, která je, ač se to možná na první pohled nezdá, založena pouze na jedno zdroji (O. G. Oexle). Celá práce na mne působí dojmem, že autorka přečetla co nejvíce literatury a z ní si udělala poněkud naivní výpisky, které pak poskládala za sebou v logice chronologického výkladu „o pojmu třída“. Celé se to pokusila okořenit z hlediska předchozího výkladu zcela neargumentovaným „zamyšlením se“ zda má „pojem třída ještě místo v dnešní moderní kapitalistické společnosti“.

Možná by bylo možno napsat kvalifikační práci o tom, jak se různě v posledních dvou tisíciletích používal pojem „třída“, nikoliv však ve formě nahodilého kaleidoskopu a nikoliv v oboru historická sociologie. Aby práce byla obhajitelná musela by překročit „žurnalisticko-výkladový“ žánr a především by se musela zaměřit buď na určité časové období a nebo jasně vymezený okruh autorů (komparace).

Nezbývá než na tomto místě připomenout pokyny k vypracování diplomové práce platné na Pracovišti historická sociologie¹: „V diplomové práci má student prokázat, že splnil základní nároky, které se kladou na samostatné zvládnutí vymezeného problému v daném oboru (tj. schopnost jasně formulovat výchozí situaci či problém, plánovaný záměr a cíl, charakterizovat a zdůvodnit výběr užitých metod a postupů, zrealizovat plánované postupy, přiměřeně zdokumentovat a shromáždit potřebná data a poznatky, samostatně interpretovat dosažené výsledky, formulovat jednoznačné a podložené závěry, ...“ (Pokyny s. 1). Dále pak „Závěrečná práce musí obsahovat jasně deklarovaný výzkumný problém, cíl a postup jeho dosažení. (...) V teoretické práci, resp. v teoretické části empirické práce, by měla být znatelná přítomnost autora (vlastní kritická reflexe zdrojů a používaných konceptů, zdůvodnění výběru či řazení autorů, ...).“ (Pokyny s. 2.)

Obávám se, že tyto nároky Karolína Kubová v předložené práci neplnila. Shrnutí: při zpracování podkladů nebyla použita žádná metoda, v textu není žádná analýza, syntéza a ani komparace přístupů k sociální třídě.

Předkládaná práce tak dle mého názoru nesplňuje náležitosti magisterské diplomové práce. Diplomovou práci na základě uvedených argumentů nedoporučuji k obhajobě a navrhuji přepracování a nové předložení k obhajobě. Autorce vřele doporučuji nejprve si přečíst knihu Jak číst a psát odborný text: několik zásad pro začátečníky od J. Šanderové a případně navštívit kurz Stratifikační výzkum.

U obhajoby by mělo přesvědčivě zaznít, jaké jsou cíle práce a jak k jejich naplnění přispívá struktura textu, dále pak argumentace výběru především „nemarxistických“ autorů.

¹ Dostupné na http://hiso.fhs.cuni.cz/HISO-102-version1-pokyny_k_vypracovani_dp.pdf.